№ 209 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 (14) 1878 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 (14) № 209

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատանը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1879 Թվին

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից:

Լրագրի դիրքը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում ենք ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլ է, կէս տարվանը 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ՄԻԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատը:

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անպատճառ հարկաւոր է։—Ներքին տեսութիւն։ Նինա Անդրիեվսկու սպանման գործը։ Նամակ Բագուից։ Նամակ Նոր-Նախիջեւանից։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Իտալիա։ Անգլիա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։—Բանասիրական։ Թէ ինչ շահեցանք Բերլինի վեհաժողովէն։

ԱՆՊԱՏՃԱՌ ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

—

Հայ ազգը Անդրկովկասում բնակվելով խառն ուրիշ ազգաբնակութիւնների հետ, կազմում է մի տեսակ շաղկապ մեր բոլոր տեղական ժողովրդների մէջ: Հայը իր դիրքով, իր բազմակողմանի գործունէութեամբ, իր բազմաթիւ ընդունակութիւններով, իր հակումներով, իր առաջադէմ ոգով և ընթացքով կապում է միմեանց մէջ Անդրկովկասի բոլոր ազգութիւնները:

Հայի ձեռքումն է առուտուրը, երկրագործութիւնը, հողի կալուածները, արուեստը, կապիտալը: Հայը համեմատելով ուրիշ տեղական ցեղերի հետ, ունի ամենաբարեկարգ ուսումնարաններ, հայը անկասկած մեր երկրի մնացած ազգերի մէջ կազմում է ինտելիգէնցիա, առաջադէմ, մտաւորապէս առաջ մղող տարրը....

Իր այդ պատմական կոչումը օրինաւոր կերպով կատարելու համար, իր պաշտօնը բարեխիղճ կերպով առաջ տանելու համար, թէ նիւթական, տնտեսական կողմից և թէ մտաւոր կողմից մեր երկրի ազգերի միմեանց մէջ միջնորդի դերը ինքնաճանաչութեամբ կատարելու համար, հայն ի հարկէ դեռ հարկաւոր է շատ աւելի զարգացած, լուսաւորված լինել քան թէ նա է: Նա այդ նպատակին էլ պէտք է ձգտէ:

Բայց այդ նպատակին հասնելու միջոցների մասին մանրամասնաբար խօսելը մեր այսօրվայ յօդուածի առարկայ չէ:

Մենք կը կամենայինք այսօր միայն մի կէտի վրա մեր ընթերցողի ուշադրութիւնը դարձնել: Հայը բնակվելով խառն ուրիշ ազգաբնակութիւնների հետ, Անդրկովկասի մի քանի նահանգներում թուրքերի հետ, միւսներում վրացիների հետ, և խաղալով նրանց կեանքի մէջ թէ տնտեսական և թէ մտաւոր կողմից միջնորդի դերը, անշուշտ պէտք է այդ դերը աջողութեամբ կատարելու համար ձեռք գցի բոլոր միջոցները, բոլոր հնարները....

Այդ միջոցներից, այդ հնարներից մինն էլ իր հարևան ազգերի խօսած լեզուի տիրապետելն է: Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար միակ միջոց կայ, այն է բացի մայրենի և պետական լեզուից, մտցնել հայոց բազմաթիւ ուսումնարաններում, միայն որպէս դասատուութեան առարկայ, այն լեզուներից մինը, որով խօսում է հայերի հետ խառն բնակվող ազգութիւնը:

Մեր կարծիքով վատ չէր լինի եթէ Թիֆլիսի և Քութայիսի նահանգներում, որտեղ հայերը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԷ ԻՆՉ ՇԱՀԵՑԱՆՔ ԲԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ

(Գործ Մինաս Չերազի)

Կ. Պօլիս 1878

—

Նախաբան

Այն օրից երբ հայ ազգը դադարեց այլ ևս քաղաքական մարմին լինելուց, երբ նա ստիպվեցաւ իր անկախ, ինքնուրոյն կեանքը փոխարինել ծառայականի, նա ամենայն ուրեք նկատվում էր իբրև մի կրօնական ազգ։ Այդ հանգամանքից, ի հարկէ, ծագեց մեր պատմութեան մէջ այն հանրածանօթ երևոյթը, որ բոլոր ազգային գործերը կրօնական բնաւորութիւն ստացան և կաթուղիկոսների ու եպիսկոպոսների ազդեցութիւնը և իշխանութիւնը աճեցին, մի խօսքով, կաթուղիկոսական աթոռը դարձաւ ոչ թէ միայն հայկական եկեղեցու, այլ և ազգի ընդհանուր ներկայացուցիչը։ Այս կերպով շարունակեց գոյութիւն ունենալ մեր ազգը և թէև ներկայ դարի սկզբներում հայերը սկսեցին ձըգտել դէպի քաղաքականութիւն և շատ ջանքերից յետոյ կարողացան ձեռք բերել սահմանադրութիւն, բայց այս սահմանադրութիւնը Բարձ. Դուռը շնորհեց ոչ թէ մի քաղաքական մարմին ճանաչելով, այլ իբրև մի կրօնական համայնք նկատելով։ Այդ պատճառով հայերի այն մասը, որ դուրս գալով Լուսաւորչական եկեղեցու փարախից, դիմում էր մի այլ եկեղեցու փարախ, օրինակ կաթօլիկ և բողոքական հայերը, ճանաչվելով իբրև մի ուրիշ կրօնական համայնք, այլ ևս չէին ենթարկվում պատրիարքի իրաւասութեան։ Այդ կէտից նկատելով սխալ էր և է շատերի այն կարծիքը, թէ տաճկահայերը սահմանադրական ազգ են, որովհետև սահմանադրութիւնը ոյժ և զօրութիւն ունի միայն նորանց մէջ, որոնք հաւատարիմ են մնացել Լուսաւորչական եկեղեցուն։ Ուրեմն հայութեան շահերը պահանջում էին, որ այլ ևս հայերը չը նկատվեն իբրև մի կրօնական, այլ իբրև մի քաղաքական մարմին Տաճկաստանի իշխանութեան ներքոյ, (և ժամանակ էր վերջապէս, որ հայերը հասկանային թէ կրօնով չը պէտք է զանազանել ազգութիւնը, այսինքն պէտք է որ հայ միայն չը համարվի այն անձը, որ Լուսաւորչական եկեղեցու անդամ է, այլ և բողոքական և կաթօլիկ հայերը)։ Թէ ինչ միջոցներ գործ դրին Տաճկաստանի հայերը այդ ցանկալի նպատակին հասնելու և թէ որքան յաջողեց նոցա այդ բանը, մենք այստեղ չենք կարող բացատրել, որովհետև մեր յօդուածի շրջանից դուրս է, բայց «lhomme propose, Dieu dispose» ասում է ֆրանսիական առածը և ահա Նախախնամութեան անըմբռնելի կարգադրութեամբ այս վերջին արևելեան պատերազմը, որ այնքան հայերի արիւնհեղութեան, հալածանքի և ջարդի պատճառ դարձաւ, այն մեծ չօշափելի օգուտը ունեցաւ մեր եղբայրների համար, որ նորա շնորհով հայը կրօնական համայնքից կերպարանափոխվեց քաղաքական մարմնի։ Այն հազարաւոր անմեղ զոհերի արիւնը, որ թափվեց գազանաբարոյ քրդերի ձեռքով, անհետ չանցաւ. Նա ոռոգեց և պարարտացրեց հայկական խոպանացած անդաստանը և իբրև իր անդրանիկ պտուղ ծնեց հայկական անունով խնդիրը, որը ամբողջ եւրօպական մամուլի քննադատութեան առիթ լինելով, վերջապէս բոլոր հայ ազգի անունով ներկայացվեց ի Բերլին գումարված եւրօպական արէօպագին։ Սակայն հայ ազգը ներկայացաւ կօնգրէսին ոչ թէ միւս ազգերի նման թուրը կոխքից կախարած և խրոխտաբար, այլ աղաչանքով և խաչը ձեռքին, սակայն առանց նուաստութեան։ Նա յանուն քրիստոնէական մարդասիրութեան խնդրեց (քանի որ միջոց չունէր պահանջելու), որ թոյլ չը տան զօրեղը հարստահարէ և ոտնակոխ անէ տկարի իրաւունքները, և կօնգրէսը այնքան իրաւացի գտաւ այդ խնդիրքը, որ հարկ համարեց մի առանձին նիւթի մէջ զբաղվել այդ հարցով։ Դա մի նշանաւոր երևոյթ, մի մեծ շարժում էր հայ պատմութեան մէջ, և ի հարկէ, այդ շարժումի սկզբնապատճառները, որոց մէջ առաջնակարգ տեղն է բռնում Ներսէս պատրիարքը իրենց արժանաւոր գնահատութիւնը պիտի ստանան նորանից։ Ամենքին յայտնի է, թէ ինչպիսի անհամբերութեամբ ամբողջ հայ աշխարհը սպասում էր կօնգրէսի վճռին։ Այդ վճիռը արդէն յայտնի է. նա չը պսակեց ամբողջապէս հայերի ակնկալութիւնը, և սկզբում բոլորի վրա սկսեց վհատութիւն տիրել, այժմ սպասում էին միայն պատգամաւորների վերադարձին որ նոցա բերանից լսեն գործի բոլոր ընթացքը։ Պատգամաւորները վերադարձան, բայց դժբաղդաբար ոչ նոքա և ոչ պատրիարքը չը դիմեցին ազգին և չը յայտնեցին նորան ի պաշտօնէ թէ ինչ գործեցին, ինչ կերպով վարեցին և պաշտպանեցին ազգային դատը, այնպէս որ ամբողջ ազգը մինչև այսօր ևս միայն մասնաւոր և արտաքին լուրերի միջոցով տեղեկութիւններ ստացաւ այդ գործի մասին։ Եթէ Տաճկաստանի հայերը կամենում են, յիրաւի, սահմանադրական ազգ լինել և ազգային ինքնուրոյն, անկախ զարգացում ունենալ, ապա ուրեմն նոքա պէտք է գործադրեն պարլամենտական սկզբունքներից ամենագլխաւորը, այն է, ազգի կառավարիչները պարտ են հաշիւ տալ իրենց բոլոր գործունէութեան մասին։ Այսպէս պէտք է գործէր պատրիարքը իբրև ազգային վարչութեան գլխաւորը, նա պէտք է ի պաշտօնէ յայտնէր ազգին պատգամաւորների հետ միասին թէ ինչպէս ներկայացվեց հայկական խնդիրը կօնգրէսին, ինչպիսի ընդունելութիւն գտաւ, ինչ էր անյաջողութեան պատճառը և այլն։ Բայց քանի որ այդ չարաւ, բնական է, որ ազգի մի մասը այդ հանգամանքը իբրև մի վատ նշան համարելով, պիտի վհատէր և մինչև անգամ կասկած ունենար պատրիարքի ևս պատգամաւորների վրա։ Ընթերցողք գուցէ կը յիշեն, որ մենք «Մշակի» համարում յայտնել էինք այն միտքը, թէ չը նայելով որ հայկական խնդիրը աննպաստաւոր կերպով վճռվեցաւ, բայց դարձեալ հայերը շատ և շատ բան ստացան։ Մենք սպասում էինք, որ վերջապէս, կը տեսնենք ազգային վարչութեան կողմից պաշտօնական տետրակ, բայց մեր յոյսը ի դերև ելաւ, և սակայն այսօր ուրախ ենք, որ տեսնում ենք պ. Մինաս Չերազի կիսապաշտօնական տետրակը,*) որ պէտք է ամեն վհատութիւնն և կասկած փարատէ։ Թէև ցանկալի է որ կիսապաշտօնական տետրակի տեղ լիավին պաշտօնականը ստանայինք, բայց առ այժմ դորանով ևս բաւականանանք, և որովհետև այդ տետրակը մինչ այժմ հայկական խընդրի վրա գրուածներից ամենալաւն է, ջանանք նորա բովանդակութեան հետ ծանօթացնել մեր ընթերցողներին։

Ա.

Պ. Մինաս Չերազ նկատելով որ անստուգութիւնը կը վրդովէ ամբողջ ժողովուրդը և զանազան կասկածներ կը յարուցանէ, աճապարել է յուզեալ մտքերը հանդարտացնելու համար այդ տետրակը գրելու։ Իր աշխատութիւնը նա ձօնում է բարձրաշնորհ Տ. Ներսէս Վարժապետեանին, որ ամենայն իրաւամբ բոլոր հայերի երախտապարտութեան արժանի է։ Ահա իր խօսքերը։

«Ձեզ կը ձօնեմ այս էջեր, որք Ձեզ կը պարտին իւրեանց գոյութիւն։ Դարերէ ի վեր, հայութիւնն մի կրօնական ժողովուրդ կը ձևացունէր,

---

*) Յայտնի է, որ պ. Չերազ նշանակուած էր թարգման և քարտուղար հայ պատուիրակների։

վրացիների հետ խառն բնակվում են, բոլոր հայոց դպրոցներում մտցրած լինէր բացի պետական և հայոց լեզուից նոյնպէս և վրաց լեզուն, Երևանի, Ելիզավետպօլի և Բագուի նահանգներում ուսանդվէր Թուրքաց լեզուն։

Ինքն իրան հասկանալի է որ հայ մանուկի համար օտար լեզուն չը պէտք է սկսվի առաջին կամ երկրորդ տարուց. միշտ պէտք է սկսել մայրենի լեզուից, իսկ երբ մանուկը բաւական տիրապետած կը լինի իր մայրենի լեզուն, այն ժամանակ կարելի է սովորեցնել նրան և օտար լեզուն։ Թուրքերէն լեզուի գրութեան դասատուութիւնը հայ մանուկին հեշտացնելու համար կարելի էր գործածել արաբական տառերի տեղ, հայոց տառերը։

Այդ առաջարկութիւնը երկու կողմից էլ օգտաւէտ է՝ մի կողմից նա հայի համար անհրաժեշտ է, ինչպէս վերև յիշեցինք, միւս կողմից միակ ազգային ուսումնարաններ որոնք կան մեր երկրում, հայոց ուսումնարաններ, այդպիսով ապաստան կը դառնան երկու ազգութիւնների լեզուի ուսանդելու համար,—ազգութիւնների, որոնք իրանք անընդունակ եղան ունենալ իրանց սեփական ազգային դպրոցները։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՆԱ ԱՆԴՐԻԵՎՍԿՈՒ ՍՊԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Նոյեմբերի 27-ին դատաստանական պալատի նիստը բացվում է առաւօտեան $10^1/_2$ ժամին։

Նախագահը դիմելով էկսպէրտներին հարցնում է արդեօք պատրաստ են նրանց գրաւոր պատասխանները պրօֆէսոր Սօրօկինի կողմից դրած հարցերին։

Էկսպէրտները ներկայացնում են Թուղթը։

Նախագահը, պրօկուրօրը և պաշտպանը դիմում են զանազան մասնագիտական հարցմունքներով Թէ պրօֆէսօր Սօրօկինին և Թէ միւս էկսպէրտներին։ Էկսպէրտ Սօրօկին իր կողմից ստիպված է ժամանակ առ ժամանակ դիմել էկսպէրտներին բոլորովին տարրական հարցմունքներով։

Պրօկուրօրը գտնում է որ այդ տեսակ հարցեր առաջարկելը պ. Սօրօկինի կողմից բոլորովին աւելորդ և անյարմար է։ Սօրօկին պատասխանում է որ պ. պ. բժիշկները իրանց անորոշ պատասխաններով ստիպում են նրան առաջարկել այդ տեսակ հարցեր։ Եթէ այդ տեսակ հմտութիւններով, աւելացնում է նա, ներկայանային իմ առջև իմ ուսանողները, ես նրանց անբաւականացուցիչ նշաններ կը դնէի։

Պրօկուրօրը խնդրում է նախագահին նկատողութիւն անել պ. Սօրօկինին որպէս զի սա աւելի պատւով վերաբերվէր դէպի միւս էկսպէրտները։ Նախագահը նկատողութիւն է անում պրօֆէսօր Սօրօկինին։

Սորանից յետոյ պրօֆէսօր Սօրօկին պատասխանելով իրան առաջարկվող հարցերին, բացատրում է բոլորովին գիտնական, մասնագիտական կերպով այն բոլոր երևոյթները, որոնք յայտնվում են մարդու կազմուածքի վրա ասֆիկցիայից առհասարակ, խեղդվելուց այդ բառի նեղ մտքով և վերջապէս ջրի մէջ խեղդվելուց։ Պրօֆէսօրը խօսում է մի ժամից աւելի։ Այդ ժամանակ դատարանը կարծես կերպարանափոխվում է, դատարանից դահլիճը դառնում է համալսարանական լսարան։ Ամենքը գրում են, մինչև անգամ դատարանի անդամները և պրօկուրօրը, պրօֆէսօրի խօսքերը։

Նիստը մի կէս ժամով ընդմիջվելուց յետոյ, կրկին բացվում է։ Պ. Սօրօկին կրկին սկսում է իր խօսքը։ Նա նախ և առաջ դիմում է դատաւորներին ասելով Թէ շատ ցաւում է որ յափշտակվել էր, զղջում է իր արածը և խնդրում է Թէ դատարանից, Թէ հասարակութենից և Թէ էկսպէրտներից ներողութիւն, որ Թոյլ է տուել իրան մի քանի կոշտ խօսքեր ասել էկսպէրտների վերաբերութեամբ։ Նա բացատրում է իր արածը իր զրգռված հոգեկան տրամադրութեամբ, որ գուցէ ծագում է հարաւային գրգռողական կլիմային անսովոր լինելուց։ Այնուհետև նա շարունակում է իր բացատրութիւնները։ Պրօֆէսօր Սօրօկինի բոլոր ասածներից, որոնք չափից դուրս մասնագիտական և երկար լինելով, անհնարին է մեզ ամբողջութեամբ տպել մեր լրագրի մէջ, կարելի է հետևացնել միայն այն գլխաւոր միտքը, որ Նինա Անդրիեվսկի խեղդված, կամ սպանված չէ եղել կենդանութեան ժամանակ, այլ ընկել է ջրի մէջ և այնտեղ է խեղդվել։ Գուցէ, աւելացնում է պրօֆէսօրը, նրան գցել են ջուրը, առանց որ և է արտաքին վնաս հասցնելու նրա կազմվածքին, ես այդ չը գիտեմ և չեմ կարող ասել, բայց մի բան կատարելապէս կարող եմ հաստատել, որ ամեն նշոյլներից երևում է Թէ հանգուցեալը ջրի մէջ է խեղդվել, և ոչ Թէ արդէն դիակի պէս գցած է եղել ջուրը։

Նիստը ընդմիջվում է քառորդ ժամով։ Այնուհետև երբ նիստը կրկին սկսվում է, նախագահը, պրօկուրօրը և պաշտպանը զանազան հարցեր են առաջարկում միւս էկսպէրտներին և մի քանի այլ բժիշկներին։

Սպասօվիչ խնդրում է որ էկսպէրտները մի առանձին խորհուրդ կազմեն Գաբիսօնիա մեղադրվածի կուրծքը հետազօտելու համար, որի վրա, դօկտօր Մարկարօվի հետազօտութեամբ, մի վէրքի հետքեր պէտք է լինէին։

Մեղադրող կողմը հաստատում է որ Գաբիսօնիա ստացել է այդ վէրքը կուրծքի վրա, երբ խեղդելիս է եղել Նինա Անդրիեվսկուն, իսկ զոհը պաշտպանվելով, հասցրել է Գաբիսօնիայի կուրծքին այդ վէրքը։ Պաշտպանը խնդրում է որ նախ քան կազմվի բժիշկների խորհուրդը, Գաբիսօնիայի կուրծքը քննելու համար, Թոյլ տրվի մեղադրվածին մի քանի խօսք ասել, որովհետև նա կամենում է մի նոր հանգամանքի վրա խօսել։

Գաբիսօնիա պատմում է հետևալը։ Երբ որ ինձ առաջին անգամ բժշկապէս քննեցին, ես շփոթվեցայ։ Երբ գտան իմ կուրծքիս վրա վէրքեր, ես վախենալով, որ դա կարող է յանցանքի ապացոյց համարվել ես ասացի որ զինուորական մէջ կռւի ժամանակ այդ վէրքերը ստացել եմ։ Ես մտայ զինուորական հիւանդանոց, որտեղ անկողինս շատ կոշտ և փշոտ էր. նա ինձ շատ տանջանքներ էր պատճառում։ Ես պատրաստ էի այն ժամանակ մեռնել։ Երեք շաբաթից յետոյ բժիշկ Մարկարօվ մտածեց ինձ քննել և հաւատացնում էր որ իմ վէրքերս ես ստացայ յուլիսի 22-ին։ Ինչպէս կարող էր բժիշկը եզրակացնել որ ես մասնակցում էի սպանութեան մէջ և ինքս սպանեցի Նինա Անդրիեվսկուն։ Ես հագած ունէի շապիկ, յետոյ արխալուխ և նրա վրա սիւրտուկ։ Ինչպէ՞ս կարող էր օրիորդը պաշտպանվելով պատռել իմ հագուստները և վնասել կուրծքիս։ Իսկ եթէ իմ շորերը պատռած չէին, մի՞թէ նրա մատները մախաթ էին որ ծակեցին շորերս ու վնասեցին կուրծքիս։ Երբ որ ես բանտումն էի, այնտեղ գալիս էր այն երիտասարդը, որ մեղադրում էր ինձ նահանգական դատարանում, և խոստանում էր բանդի ընկերներիս որ կը տայ նրանց երկու հարիւր րուբլ ընծայ, եթէ նրանք ինձ կը ստիպեն խոստովանվել յանցանքս։ Նա ամեն անգամ կալանաւորներին 2 կամ 3 րուբլ էր ընծայում։ Պարզ է որ ամեն իրաւունքից զրկված և աղքատներին, ուսաղութեան և սրտանութեան համար դատապարտված մարդիկ ոչ միայն պատրաստ են վկայել անմիտ բաների համար, բայց և սպանել մարդուն։

Նախագահը հարցնում է արդեօք չէ իմանում մեղադրվածը այն երիտասարդի ազգանունը։ Մեղադրվածը չը գիտէ։

և Դուք մի քաղաքական ազգի վերածնեցիք զայն, անվեհեր պաշտպանելով իւր դատ եւրոպական աշխարհին առջև։ Հիւանդութիւն կը սպառնար Ձեզ, Դուք մահին սպառնացիք. վսեմ եղաք Դուք։ Թէ մեր պապեր ականատես լինէին Ձեր գործի, մեծն Ներսէս պիտի համբուրէր Ձեր ճակատ և Վարդան պիտի ծնրադրէր Ձեր առջև։ Այլ, որպէս զի կատարեալ լինէր Ձեր փառք, ապերախտութիւն ալ գտաք։ Ներկայն չը վարձատրեց զՁեզ լիապէս, որպէս զի ապագայն շնորհապարտ մնայ Ձեզ. և ապագայն պիտի կանգնէ Ձեզ մի արձան, յոր պատուանդանի քարերէն մին է գուցէ այս անշուք տետրակս»

Այս ձօնից յետ պ. հեղինակը այսպէս է սկըսում իր տետրակը։ «Ինչ է այս վհատութիւն զոր կը նշմարեմ ազգիս վրա։ Միթէ ներելի է յուսահատիլ մի ժողովուրդի որ կը հաւատայ Թէ ապագայ ունի։» Ապա հին հռոմէական պատմութիւնից օրինակ բերելով Աննիբալի յաղԹութիւնը և Վարոնի պարտութիւնը, որին հռոմէական ծերակոյտը չը նայելով այդ ահեղ ձախորդութեան, պատուով քաղաքը մտցրաւ և ընդունեց, որովհետև հուսահատ ուեցած էր հայրենիքէ վրա, պ. Ձերազ ասում է, որ «մեր ազգն ևս այդպէս պարտաւոր էր վարուիլ Ներսէս Վարժապետեանի հետ, երբ Պերլին ջնջած իսկ լինէր Հայաստանի յոյսերն»։ Թող ներվի մեզ այստեղ նկատել, որ եթէ ազգը զլացաւ ըստ արժանոյն վարձատրել Ներսէս Վարժապետեանին, դորա պատճառն այն էր, որ նորան յայտնի չէին ի պաշտօնէ սրբազան պատրիարքի գործունէութիւնը և նորա քաշած նեղութիւնները։ Այժմ առաջ քան ցոյց տանք այն մեծամեծ շահերը, որոնք ստացանք Բերլինի վեհաժողովից, պատմենք Թէ ինչ վճռեց եւրոպական դիւանագիտութիւնն ազգային դատին նկատմամբ, հիմնվելով պ. Ձերազի մեզ տուած տեղեկութիւնների վրա, որոնք նա քաղել է պաշտօնական աղբիւրներից։

Բ

Երբ Ռուսիոյ յաղԹական գունդերի առաջ և Տաճկաստանը ստիպվեց խոնարհիլ և կրել այն դաշինք, ինչպէս որ կը ցանկար յաղԹականը, սրբազան պատրիարքը աճապարեց գնալ և Թախանձել, որ Թշուառ Հայաստան ևս չը մոռացվի։ Ռուսիա՝ դեռ պատերազմը հրատարակելիս յայտարարել էր որ նորա նպատակն է ճնշված քրիստոնեաներն ազատել, սակայն եթէ նա մինչ պատրիարքի Թախանձելը մոռացել էր յիշելու հայերին իր դաշնագրին մէջ, դորա պատճառըն այն էր, որ նա հայերի կողմից մի պաշտօնական աղերս չէր ստացել Հայաստանն ևս ազատելու, և ի հարկէ, քանի որ հայերը պաշտօնապէս չէին բարձրացնում իրանց ձայնը և օգնութիւն աղաղակում, Տաճկաստանը ամենայն իրաւամբ կարող էր ասել Ռուսաստանին «Հայերը չեն գանգատում, կը նշանակէ նրանք երջանիկ են մեր կառավարութեան ներքոյ», մանաւանդ որ հայերը ոչ մի տեղ չէին ապստամբել։ Եթէ սրբազան պատրիարքը վտանգը հասկանալով, չաճապարէր իր ձայնը ևս լսելի անելու, անշուշտ հայերը, ի մեծ ցաւ նոյն իսկ Ռուսաստանի, մոռացած պիտի լինէին Ս. Ստեփանոսի դաշնագրութեան մէջ և այդպիսով հայկական խնդիրը նոյն իսկ իր ծագումի մէջ խեղդված պիտի լինէր։ Թէև այս կէտի նկատմամբ պ. Ձերազի կարծիքը տարբեր է մերինից, բայց համարձակվում ենք ասել, որ նա սխալ է։ Թէ այսպէս և Թէ այնպէս ս. պատրիարքի Թախանձանաց անմիջական արդիւնքն 16 յօդուածն եղև, որը համարվում է իբրև հայկական խնդրի նախադուռ։ «Յօդուած 16. Քանի որ, երբ ռուս գունդերն մեկնին այն երկիրներէ զորս գրաւած են Հայաստանի մէջ և որք Տաճկաստանի պիտի Թողուին, կրնան տեղի ունենալ անդ կռիւներ և խառնակութիւններ, որք խանգարեն լաւ յարաբերութիւններն երկու աշխարհների, Բարձրագոյն—Դուռն յանձն կառնու անյապաղ իրագործել այն բարւոքումներ և բարենորոգումներ, զորս կը պահանջեն տեղական պէտքերն հայերէ բնակուած նահանգներին մէջ և երաշխաւորել նրանց ապահովութիւն Քիւրդերի և Չէրքէսների դէմ»։

Անշուշտ, Անգլիա որ ամբողջ Եւրոպա կը դղրդէր «իմ շահերս, իմ շահերս» աղաղակներով, գոհ չը պիտի լինէր յօդուածից, վախենալով որ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը պիտի չատանայ հայերի միջոցով Փոքր-Ասիայի վրա, ուստի և լորդ Սալիզբիւրի աճապարեց մարտի 20-ին մի շրջաբերական հրատարակել, որի մէջ ասում էր. «Ռուսաստան, Հայաստանի բերդերն գրաւելով, այդ նահանգի ժողովուրդին վրա պիտի տարածէ իր ազդեցութիւն, մինչ, Քուրդստանի մի մասին տիրելով, պիտի կարենայ երբ ուզէ, իր առևտրական եղանակի արգելիչ պատուարներով կասեցունել այն եւրոպական ընդարձակ վաճառականութիւն որ այժմ Տրապիզոնէն կանցնի Պարսկաստան։»

Գօրչակով, մարտ 28-ին, այսպէս պատասխանեց։

«Այն երկիրներ, զորս գրաւեցինք Հայաստանի մէջ, մի պաշտպանողական արժէք միայն ունեն։ Անգլիա գուցէ նախընտրէր տեսնել որ Թուրքին մնային այդ հզօր վայրեր, սակայն նոյն պատճառներով, Ռուսաստան կարեւոր կը դատէ ստանալ զայս իր յատուկ ապահովանքի համար, որպէս զի չը ստիպվի պաշարել զայնս անձնիւր պատերազմի մէջ Կարսի բերդին պէս, զոր պարտաւորվեցաւ երեք անգամ առնուլ կէս դարի միջոցին մէջ»։

Սակայն կասկածոտ Անգլիային այսպիսի պատասխանը չէր կարող գոհ անել շատ յայտնի պատճառներով..... (նա մինչև անգամ կը ցանկար բոլորովին ջնջել Ս. Ստեփանոսի դաշնագիրը, եթէ կարողանար), և որովհետև արդէն բոլոր պետութիւնները համաձայնվել էին, նոր պատերազմների առաջն առնելու համար, կօնգրէս գումարել, ուստի Շուվալօվ և Սալիզբիւրի նախապէս իրենց մէջ մի յիշատակագիր որոշեցին և ստորագրեցին, որի մէջ նրանք համաձայնվելով այն ընԹացքի հետ, որ պիտի բռնէին կօնգրէսի մէջ մի քանի կարեւոր խնդիրների նկատմամբ, այս յօդուածը յատկացրին 16-րդ յօդ. համար.

«Սան-Ստեֆանոյի նախագիծ դաշնագրին մէջ Հայաստանի համար արձանագրված խոստումներն միայն Ռուսաստանի չը պիտի տրվին, այլ նաև Անգլիայի։

«Թէև բրիտանական կառավարութիւնն կը հաւանի չը հակառակիլ Ցարի փափագին, որ է գրաւել Բաթումի նաւահանգիստն և պահել իւր երկրակալումներ Հայաստանի մէջ, այլ հաւանական կը նկատէ որ ասիական Տաճկաստանի ժողովուրդներն վրդովող ծանր վտանգներ կարենան ապագային մէջ ծագել ռուս սահմանագլխի տարածումէն։ Սակայն բրիտանական կառավարութիւնն կը կարծէ Թէ օսմանեան կայսրութիւնն այս վտանգէ զերծ պահելի պարտն, զոր այսուհետև Անգլիա պիտի ստանձնէ յատկապէս, պիտի կարենայ կատարվիլ մի նոր պատերազմի աղէտներն կրել չը տալով Եւրոպայի։»

Ինչպէս կը տեսնվի այս յօդուածից, ռուս կառավարութիւնն, ասում է պ. Ձերազ, յօժարել էր բրիտանական առիւծին յանձնել մեզ։ Մենք կարծում ենք, որ քանի Ռուսաստանի նպատակն էր բարւոքել հայերի վիճակը, նորա համար մի և նոյն էր Անգլիան Թէ ինքն պիտի հսկէ այդ բարեկարգութիւնների գործադրութեան վրա։

Այժմ յառաջ բերենք այն բանակցութիւնները որոնք տեղի ունեցան կօնգրէսում հայկական խնդրի նկատմամբ։ Մենք այդ հատուածը ամբողջութեամբ դնում ենք այստեղ։

(Կը շարունակվի)

Նիստը ընդմիջվում է մի քառորդ ժամով Գաբրիօնիային բժշկապէս քննելու համար: Երբ նիստը կրկին բացվում է, պ. Սօրօկին յայտնում է որ մեղադրվածի կուրծքի վրա նշմարված վէրքերի հետքերը աննշան են:

Պաշտպանը հարց է յարուցանում արդեօք կարելի է, ինչպէս հաստատում է բժիշկ Մարկարօվ վէրքի քննելուց եզրակացնել թէ նա երբ է գոյացել: Բժիշկներից ոմանք ասում են՝ մօտաւորապէս կարելի է, միւսները դժուարանում են որոշ պատասխաններ տալ:

Նիստի մնացած ժամանակը դատարանը զբաղված է մասնագիտական և բժշկական հարցերով՝ կնօջ կազմուածքի դրութեան մասին ամսականների ժամանակ, լողանալու կերպերի և ջրի մէջ խեղդվելու պատճառների մասին և այլն: Վերջապէս խնդիր է յարուցվում խոշորացոյցով հետազօտել հանգուցեալի կօշիկների տակերի վրա երևող սև գծերի յատկութիւնը, արդեօք չեն ծագում նրանք բոյսերի հետքերից, որոնց վրա ման է եկել օրիորդը լողանալ գնալու ժամանակ: Այդ հարցը հետազօտելու համար բժիշկ Մալինին և քիմիայի մագիստր Սարուվէ նշանակվում են էկսպէրտներ:

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

25 Նոյեմբերի

Բագուն, ինչպէս և ամեն քաղաքներ, իր շուրջը յայտնի տարածութեամբ գետին ունի, որը պետութեան օրէնքներով քաղաքի սեփականութիւնն է: Հին ժամանակներում բնիկ և եկամուտ բնակիչներից շատերը ինքնագլուխ վեր են առել այն գետինները, վարուցանքի և այլ պէտքերի համար գործածել և օգուտ քաղել. և քաղաքին հարկաւոր չը լինելու կամ գուցէ և անտէրութեան պատճառով ոչ ոք կամայականութիւնը չէ արգելել: Մի քանի տարի առաջ քաղաքային գետինները չափելիս ինքնագլուխները հնաւանդութիւն ունենալով աշխատել են սեփականատէր երևալ. և այնպէս, չը նայելով նրանց առաջ բերած անհիմն փաստերին՝ այն գրաւած գետնատարածները «վիճաւոր» են գրվել, որից առաջ եկաւ «վիճաւոր գետինների խնդիրը»: Հին հանգամանքները ներկայումս բոլորովին փոխված են. առաջ ամենաչնչին գին ունեցող կամ անպէտք համարված գետինները այժմ մեծ արժէք ունեն. ուստի և ինքնավարութեան մտցնելուց յետոյ այս դըժուարալոյծ խնդիրը, որ Բագուի համար մի տեսակ արևելեան խնդիր է դարձել, հանդէս գալով՝ քանի ամիսներ են ահա զբաղեցնում է քաղաքային խորհրդին և վարչութեանը, բայց չէ վերջանում: Վիճաւոր գետիններից, եթէ ծախվելու լինեն, մի միլիօն րուբլ կը գոյանայ, ինչպէս ասում են գործին հմուտները, ուրեմն այս րոպէիս մէջտեղ մի լաւ «եղապատառ» կայ, որի մի կողմից քաղաքն է քաշում, իսկ միւս կողմից՝ մասնաւորները կամ, որպէս սովորութիւն է այստեղ ասել, յափշտակողները (захватчикъ): Թէ ո՛ր կողմը կը տանէ՝ դժուար է այժմեանից ասել, որովհետև երկուսն էլ զօրաւոր զէնքերով են զինված: Պետութեան օրէնքով քաղաքը այն գետինների տէրն է, և արդարութիւնը պահանջում է, որ ընդհանուրի շահերը միշտ գերակշիռ լինեն քան մասնաւորներինը, որոնք այս դէպքում տիրելու համար օրինական ապացոյցներ չունեն. այս քաղաքի զէնքն է:— Յափշտակողների թիւը մօտ հազարի է հասնում, հարուստներ, փաստաբաններ, ուսեալներ և խորին օրէնսգէտներ կան նրանց մէջ. քաղաքային խորհրդի և վարչութեան գրեթէ բոլոր անդամները նրանցից են. նրանք մի կախարդական զօրութիւն ևս ունեն ոչ միայն անշունչ այլ և շընչաւոր ու բանական արարածներին հեշտութեամբ դէպի իրանց քաշելու և գրաւելու, օրինակ ձայնաւորը, քաղաքային փաստաբանը և այլք թէև ուխտած են հասարակաց շահերը պաշտպանելու, բայց հէնց որ գետնային հարցը մէջ է գալիս՝ սկսում են մեծ եռանդով և իմաստութեամբ դէպի յափշտակողները տաշել.— այս էլ հակառակ կողմի զէնքն է, որ յաճախ մեծամեծ յաղթութիւններ է անում մեր աշխարհում: Վէճը նախահանգական դատարանում այժմ քննվում է անդադար, դեռ վերահասու են լինում և ստուգում թէ քաղաքի և թէ իւրաքանչիւր մասնաւորի առաջ բերած փաստերը և ապացոյցները. իսկ վճիռը, ինչպէս ասում են, յունվարին է յայտնվելու, որի մասին ժամանակով կաշխատեմ տեղեկութիւն հաղորդել: Շատ ցանկալի էր, որ այս կարևոր խնդիրը յօգուտ քաղաքին լուծվէր, որպէս զի այս դէպքում ևս ինքնագլխութիւնը տանուտէր չանէր ժողովուրդի իրաւունքները: Տեղական լրագիրը և մի քանի անձինք քաջութեամբ են պաշտպանում քաղաքի օգուտները. չէ կարելի չը յարգել և չը գովել նրանց վարմունքը:

Մինչև այժմ դեռ ցրտի երես չենք տեսել, հիանալի աշնանային եղանակ է. իսկ երէկ և այսօր յորդ անձրևներ եկան, որոնք մայիսեան անձրևներին են նմանվում: Փողոցները սկսեցին ցեխանալ և վախեցնել խեղճերին. ափսոս 500 րուբլ.....

Այս օրերս վերջապէս հասաւ Բագու տեղիս ազգային դպրոցների նորընտիր տեսուչ պ. Լ. Թիւսիկեանցը. օրհնեալ է Աստուած: Ամենքը մեծ յոյսով սպասում են, որ յարգելի պարոնը, իր նախորդի սխալներից խուսափելով, բոլոր զօրութեամբ անխնայ աշխատէ դպրոցները հիմնաւորապէս բարեկարգելու: Համբերութիւն և աջողութիւն ցանկալով նրան, խոստանում եմ ի դէպ ժամանակում գրել, թէ ինչ հոգացողութիւններ են լինում.

Կասպիացի

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

25 Նոյեմբերի

Մեծապատիւ պարոն Պօղոս Նազիրեան, այս նորումս դուք էագործեցիք մեր բարեպաշտ ժողովրդի շատերու ի բազմաց հետէ սպասած բաղձանքը. դուք շինեցիք մեր գեղեցկաշէն մայր-եկեղեցւոյ «Լուսաւորչի» հոյակապ երկաթեայ վանդակապատը, և մէջը զարդարեցիք գեղեցիկ պարտէզով (որ քանի կերթայ առաւել և առաւել կը գեղեցկանայ): Եւ յիրաւի որ ոչ մի բարեմիտ, բան հասկացող, շատ կամ սակաւ ճաշակ ունեցող, շատ կամ սակաւ հետամուտ ամեն բարւոքութեան մարդ չէ կարող, նայելով ձեր գործի վրա, ի սրտէ ձեզ «շնորհակալութիւն» չասէ: Նախ որ մեր քաղաքի (Նոր-Նախիջևանի) կենտրոնը, որ մինչև այժմ կովերու, գոմէշների և հորթերի ամենօրեայ այցելութեան տեղ էր, ուրեմն և լի ամեն կերպ զարշելիքով, այժմ դարձաւ մեր ամենագեղեցիկ տեղը. երկրորդ մինչև այժմ մեր գեղեցկաշէն Լուսաւորչի շուրջը, որ ժամասացութենէ ազատ ժամանակները ժողովատեղի էր ամեն կերպ անպիտան մարդոց, որոնք խառն ի խուռն կը նստէին և անբարոյական զրոյցներ կանէին, այժմ պիտի դառնայ ժողովատեղի և զբօսարան անմեղ երեխաների և նրանց պարկեշտ ծնօղաց. երրորդ՝ մինչև այժմ որ մենք կամաչէինք օտարականին մտցնել մեր եկեղեցւոյ բակն, նրա չորս կողմը հազար տեսակ աղտեղութիւններով լցված լինելու պատճառաւ, այժմ պարծանքով պիտի ցոյց տանք նրանց ասելով «ահա, այսպէս կը պատուենք մենք յիշատակը մեր առաքելահաւասար Գրիգորին».... Եւ այդ ամենի սկզբնապատճառը դուք էք, մեր սիրելի քաղաքակից պարոն Նազիրեան:

Ես կը շտապեմ ձեզ յայտնել, ինչպէս գործունեայ քաղաքակցին, իմ երախտագիտութեան հաւաստիքը, և յուսամ որ շատ սակաւ մարդ կը գտնվի, եթէ խելքը կորցրած և խղճմտանքը աղճատած չէ, չը յօժարի ինձ հետ: Որքան որ քարն ու երկաթը տևականութիւն ունի, այնքան ժամանակ անյողդողդ կը մնայ ձեր բարի յիշատակը երախտագէտ նախիջևանցոց սրտերու մէջ, հաւատացած եղէք: Մնամ ձեզ միշտ բարեացակամ քաղաքակից

Նախիջևանցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Երևան, 20 Նոյեմբերի

«Մշակի» մէջ յաճախակի պատահում ենք Երևանից զանազան սրախօսիկ նամակների, մանաւանդ մեր վերաբերութեամբ, «Հին-բարեկամ» ստորագրութիւններով: Մենք բոլորը մի կողմ անուշադիր թողնելով նորա զուարճալի գրուածները, աւելորդ չենք համարում մեր կողմից մի նկատողութիւն անել յիշեալ յարգելի նամակագրի վերջին նամակի մասին, ուր ի միջի այլոց գրում է. «Տէր-Յովսէփը գնաց Էջմիածին ու բանը փոխեց...ինչ պիտի անենք, ժամանակը Տէր-Յովսէփներինն է և այլն այլն:» Այս պարբերութիւնները, որ բաւական չըչափելի կերպով վիրաւորում են մեր անձնաւորութիւնը զանազան անտեղի եզրակացութիւններ արտադրելով, թէ որքան իրաւացի և որպիսի ճշմարտասէր գրչի ծնունդ են, թող բացատրէ Սինոդի հոկտեմբերի 18-ից ներկայ թուի № 2433 հետևեալ հրամանը, որով մենք պահանջվել էինք Էջմիածին դեռ մի քանի օր առաջ ժողովից և ոչ ինքներս էինք գնացել «բանը փոխելու» համար, ինչպէս բարեհաճում է խեղկատակել ձեր նամակագիրը:

«Յովսէփ աւագ քահանայի Մելեանց.

«Դատաստանական մասնս Սինոդի ըստ հրամանի նորին վեհափառութեան առաջադրէ ձեզ ընդ ստանալ այսր՝ փութով գալ ի սուրբ Էջմիածին և ներկայանալ նորին վեհափառութեան վասն կարևոր գործոց:» (ստորագրութիւններ):

Յովսէփ աւագ-քահանայ Մելեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մենք ստացանք այս օրերս Կ. Պօլսի «Արարատեան ընկերութեան» վարչութեան կողմից մի նամակ, որով մեզ տեղեկացնում են որ յիշեալ ընկերութեանը մեր խմբագրութեան ձեռքով ուղարկած 2000 րուբլ գումարը ստացված է ընկերութեան մէջ:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք ԹԻՖԼԻՍԻ դիւղատնտեսական ընկերութեան հրատարակութեան № 10 տետրակը:

—

Դարձեալ խնդրում ենք մեր բաժանորդներից նոցա, որոնք «Մշակի» № 203 սխալմամբ երկու անգամ են ստացել բարեհաճեն դարձնել օրինակներից մինը մեր խմբագրատան անունով:

—

Կիրակի դեկտեմբերի 3-ին ԹԻՖԼԻՍԻ Ներսիսեան հին ուսումնարանի դահլիճում կը տրվի մի հայ ներկայացումն յօգուտ տ. Շամիրամի: Կը ներկայացնեն «Մէկի տեղ միւսը» վօդևիլ մէկ գործողութեամբ, հեղ. Գրեգօրիեվի, փոխադրութիւն պ. Յ. Սուզանաճեանցի և «Պառաւներին խրատ» հեղ. հանգ. Մ. Տէր-Գրիգօրեանցի: Անտրակտի ժամանակ կը լինի զաւեշտ: Տեղերի գները սովորական են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻԱ

«Temps» լրագրում կարդում ենք հետևեալը:

«Ժամը երեքին թնդանօթաձգութիւնները և Կապիտոլի ու Մօն Սիտօրիօի զանգակների հարուածները յայտնեցին թագաւորի և թագուհու գալուստը:

Նրանց մեծութիւնները, Նապօլէի իշխանի, իշխան Ամէդէի, պ. Կայրօլիի և ուրիշ բազմաթիւ պալատականների հետ շքեղ կերպով ընդունվեցան երկաթուղու կայարանի դահլիճում: Նրանց մեծութիւններին դիմաւորեցին Հռօմում մնացած մինիստրները, պարլամենտի անդամները և քաղաքի հասարակութիւնը:

«Բոլոր քաղաքական և զինուորական աստիճանաւորները սպասում էին երկաթուղու կայարանի դուրսը:

«Տերմինեան հրապարակի վրա վաթսունից աւելի խմբեր կային կանգնած. գործաւորների և մի քանի ուրիշ խմբեր կանգնած էին դրօշակներով և երաժշտներով:

«Մի քանի ժողովներ կամենում էին նրանց մեծութիւններին հրաւիրել:

«Բոլոր այն փողոցների երկայնութեամբ որտեղից պէտք է անցնէր արքունական հանդէսը, ժողովուրդը պատի նման կանգնած էր, և նրանց մեծութիւնների անցած ժամանակ, պարտ ու պատշաճ յարգանքներ էր տալի:

«Երկաթուղու կայարանից դուրս գալու ժամանակ ժողովուրդը նրանց մեծութիւններին ընդունեց երկար ծափահարութիւններով: Իսկ երաժշտութիւնը մի թագաւորավայել եղանակ էր ածում:

«Թագաւորական կառքում նստած էին Նապօլէի իշխանը, իշխան Ամէդէ և պ. Կայրօլի: Կառքը անցած ժամանակը ժողովուրդը թաշկինակները շարժելով, ծաղկէ փնջեր ձգելով կառքի շուրջը կանչում էր եռանդով. «Կեցցէ թագաւորը, կեցցէ թագուհին, կեցցէ Սավօյեան տունը:

«Նրանց մեծութիւնները, յուզված՝ ողջունում էին ամբոխին, մինչև հասան Կվիրինալը, որտեղ ուրիշ պատգամաւորութիւններ էին սպասում դրանց:

«Դրանից յետոյ թագաւորն ու թագուհին սկսեցին ընդունելութիւնը: Այդ ընդունելութիւնը եռանդուն ու հիանալի էր: Նոքա ընդունեցին իշխանութիւնների պատգամաւորներին:

«Քաղաքը շատ ոգևորված է: Երաժշտութիւններով ու հրավառութիւնով լեցված է քաղաքը:

«Լրագրները հաղորդում են թէ բանտարկած սօցիալականների դէմ սկսած դատը շարունակվում է: Մի քանի տեղ դեռ շարունակում են բանտարկել սօցիալականներին: Դրանց մօտ շատ մուրհակներ են բռնել: Հաւատացնում են թէ Ֆլօրէնցիայում բանտարկվածներից կարևոր խոստովանութիւններ են առել:

«Capitole» լրագիրը ասում է որ Միլանում մի քանի գերմանացիների բանտարկեցին, չը գիտեն ռամկա-սօցիալական նպատակներով է թէ ուրիշ յանցանքների պատճառով:»

ԱՆԳԼԻԱ

Ալի-Մուսջիդի առման մասին եկած պաշտօնական լուրերը հաստատում են թէ անգլիացիք տիրեցին 22 թնդանօթների, պահապան զօրքի մեծ մասը, որոնց մէջ գտնվում են գեներալը և մի քանի պատերազմական աստիճանաւորներ, գերի ընկան անգլիացոց ձեռքը:

Մանչեստրում մի ընկերութիւն է հիմնվել այն պատճառով, որ արգելէ ժողովրդական գանձարանի եկամուտները Աֆղանիստանի պատերազմի ծախսերի համար գործածել:

Ալի-Մուսջիդից «Daily Telegr» լրագրին գրում են թէ գերիների թւում գտնվում է նոյնպէս էմիրի հեծելազօրքի գլխաւորը Միր Աքիւրը, որ ամենամեծ ազդեցութիւն ունեցող և անգլիացոց երդուեալ թշնամին է:

«Standard» լրագրի Կուրումի թղթակիցը հեռագրում է այս լրագրին, թէ Ռօբէր գեներալը, իմանալով որ Մահօմէդզաղէն ամրոցի պահապան զօրքը, որ գտնվում էր 20 մղոն հեռաւորութեամբ անգլիացիներից, մտադիր է ոչնչացնել ամրոցը և հեռանալ, վճռեց շուտով վրա հասնել, յանկարծակի փախցնել թշնամուն և արգելել նրան որ ամրոցը ոչնչացնէ:

«Daily News» լրագրին հեռագրում են Ժամրուդից, որ Բրօյնի զօրագունդը այսօր Դակկայի ճանապարհով Լէյրալի գնաց:

«Գեներալ Մակֆէրսօնի խումբը, աւելացնում է մի և նոյն հեռագիրը, Խաիբէրի կըրճում գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւններ քաշելուց յետոյ, վերջապէս հասաւ Ալի-Մուսջիդի մօտ: Նա այժմ կը շարունակէ իր ընթացքը գեներալ Տիւլէյի զօրքի հետ: Հեռագիրը կարծում է որ այդպէս երկու միացած ուժերը այլ ևս արգելքների չեն պատահի:

«Morning Post» լրագիրը հաղորդում է թէ Թուրքաստանի ռուսաց կառավարիչը հրաման է ստացել կարգադրել այդ երկրի պատերազմական միջոցները, որպէս զի հարկաւոր դէպքում պատրաստ լինի:

Անգլիական ծովային և պատերազմի մինիստրները վերադարձան Կիպրոսից:

Բոմբէյից հաղորդում են անգլիական լրագիրներին, որ գեներալ Բիդդիւլֆի հրամանատարութեան ներքոյ գտնված զօրքը բոլորովին կազմ և պատրաստ է առաջ գնալու:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 Նոյեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ $96\frac{5}{8}$ ր., երկրորդ 95 ր., երրորդ 95 ր., չորրորդ 95 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 236 ր. 75 կ., երկրորդ 230 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 92 ր. 25 կ., երկրորդ 91 ր. 25 կ., ոսկի 8 ր. 48 կ.: Տըրամադրութիւնը թոյլ է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 դեկտեմբերի: Երէկ երեկոյեան իշխան Գօրչակով հասաւ այստեղ:

ԼՈՆԴՈՆ, 30 Նոյեմբերի (12 դեկտեմբերի): Այսօր ներկայացրած է դատարանը Բաուտըրիտի մէջ մի մեղադրական թուղթ մի Ֆըրանսիացու Էրվարդ Մօլդօնի դէմ, որովհետև դա ուղարկեց ներքին գործերի մինիստրութեան պետական քարտուղարի օգնականին, լօրդ Լայենսին նամակներ, որոնց մէջ սպառնում է թէ դիտաւորութիւն ունի սպանել Վիկտորիա թագուհուն:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՔԱՐԱԾՈՒԽ „ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ" ԸՆԿ-ՏԻ

(ՀԱՆՔԻՑ), ՈՐ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ՋԷԼՕՐԱՆԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻ ԿՈՂ ՍԷԲԱ ԳԻՒՂՈՒՄ

ԸՆԿ. ՆԷՑՄԸՆ—ԸՆԿՆԵՐ

Ծախվում է ՇԷՆԻՆԳԻ ՊԱՎԻԼԻՕՆՈՒՄ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻԱՍԻՆ ԱՄՈՂՋ ՎԱԳՕՆՆԵՐՈՎ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԿԱՅԱՐԱՆԻՑ ՓՈՒԹԸ 25 ԿՈՊ., ԻՍԿ ՓՈՔՐ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՆԵԼ ՔԱ ԼԱՔԻ ՄԷՋ ԳՏՆՎՈՂ ՊԱՀԵՍՏԻՑ ՓՈՒԹԸ 28 ԿՈՊԷԿՈՎ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ *յայտնում է ի գիտութիւն ամենքի Թիֆլիսի քաղաքային Դումայի 1879-1882 թիւը ձայնաւորներ ընտրելու համար կանոններ, որ հաստատված են Դումայից 1872 թւի հոկտեմբերի 16-ին*

§ 1. *Ընտրութիւնների ժամանակամիջոցից մէկ շաբաթ առաջ իւրաքանչիւր կարգի ընտրողներին առանձնապէս իմաց են տրվում ընտրութիւնների տեղը, օրը և թիւը յայտարարութիւնների միջոցով, որոնք կը տպվեն բոլոր տեղական լրագիրներում, և նոյնպէս քաղաքի զանազան մասերում ռուսաց հայոց և վրաց լեզուներով յայտարարութիւններ կպցնելով և ուղարկելով այդ յայտարարութիւնները Սօլօմնի վարչութիւնները։*

§ 2. *Նախին եկող ընտրողները ժողովի դահլիճի մուտքի առաջ նշանակվում են ցուցակի մէջ գալու կարգով իւրաքանչիւրի ազգանունի առաջ նշանակելով ձայների թիւը և յետոյ ստանում են թէ դահլիճի մուտքի տոմսակը և թէ մէկ տպագրված բլանկ կանդիդատներ նշանակելու համար, եթէ նրանք կանխաւ պատրաստած չունեն կանդիդատների ցուցակը։ Իւրաքանչիւր մուտքի տոմսակի վրա նշանակվում են ներկայացնողի ձայների թիւը։*

§ 3. *Ընտրողները մտնելով նիստի դահլիճը ժողովի նախագահին ներկայացնում են ձայնաւորներ առաջարկված կանդիդատների ցուցակը, որը նախագահը գցում է ներկայ եղող ընտրողների ներկայութեամբ ուրնայի մէջ. և ապա նախագահի ժողովը բացելուց կէս ժամ յետոյ, սկսվում է ցուցակների որոշումը և ընդհանուր կանդիդատական ցուցակ կազմելը։ Ուրնայի մէջ ձգած ցուցակների որոշելը սկսելուց յետոյ, նոր ցուցակներ չեն ընդունվում։*

§ 4. *Ձայնաւորներ առաջարկված անձինք, որոնք չեն նշանակված ընտրողական ցուցակների մէջ հանվում են կանդիդատների թւից։*

§ 5. *Ժողովի դահլիճում բացի իւրաքանչիւր կարգին պատկանող ընտրողներից և մամուլի ներկայացուցիչներից, ոչ ոք չէ թոյլատրվում, բայց հասարակութիւնը կարող է թոյլ տրված լինել ընտրողներից առանձին, եթէ որ դահլիճի բովանդակութիւնը կը թոյլ տայ։*

§ 6. *Քուէարկութեան համար քուէները բաժանվում են ձայների թւով Ժողովի նախագահից և Ընտրողական ժողովի լիազօր անձերից։*

§ 7. *Ընտրողները հրաւիրվում են քուէարկութեան համար գալու կարգով. Այն ընտրողները որոնք գալիս են քուէարկութիւնը սկսելուց յետոյ նոյնպէս մասնակցում են ընտրութիւնների մէջ։ Այն ընտրողը որը քուէարկվում է ձայնաւոր ընտրվելու համար, իրաւունք չունի քուէ ձգել իր քուէարկվող արկղի մէջ։*

§ 8. *Քուէարկութիւնը վերջանալուց յետոյ սկսվում են ձայներ հաշվելը, նրանից յետոյ ընտրողները իրաւունք չունեն մասնակցել քուէարկութեանը։*

§ 9. *Իւրաքանչիւր արկղի մէջ գտնված քուէների հաշիւը վերջացնելուց յետոյ, ընտրողական թերթի վրա նշանակվում են իւրաքանչիւր կանդիդատի ազգանունի հանդէպ ընտրող և չընտրող քուէների վերջին թիւը։ Արկղի քուէների հաշիւը վերջացնելուց յետոյ թերթ ըկարդացվում է ընտրողական ժողովին և ստորագրում են նախագահը և ներկայ եղող ընտրողները։*

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ և ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ *փնտռում է դասերի համար կամ վարձով բնակարան և ուտելիք։ Հարցնել կլասիկական Գիմնազիայի գործավարին։*

2—5

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՍԻՐԵԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԻ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՎՐԱ

ստացվել են մեծ քանակութեամբ ՑՐԱԿԻ ԵՒ ՏՐԻԿՕԻ ՍԻՒՐՏԻԿՆԵՐԻ ՇՈՐԵՐ, *որսորդական* ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԻԿԵՏՆԵՐ, *ձմեռային* ՊԱԼՏՕՆԵՐ և ՎԱՐՏԻԿՆԵՐ, *երեխայոց հագուստներ,* ՎԵՐԱՐԿՈՒ—ԽԱԼԱՏՆԵՐ *զարդերով, նոյնպէս ընդունվում են* ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ *զինուորական և քաղաքական հագուստների համար։ Ցոյց ունեմ, որ ինչպէս պատուիրողները նոյնպէս է գնողները* ԲԱՒԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՆ։

12—75

ՍՈՒՐԲ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ *ուսումնարանի վարչութիւնը կատարելու է շաբաթ դեկտեմբերի 2-ին Մողնւոյ եկեղեցում իր անդամակցի* ԳԱԲՐԻԷԼ ԹԱՒԱՔԱԼԵԱՆԻ *մահուան տարեդարձի օրը հոգեհանգիստ։ Սոյն մասին յայտնում է ի գիտութիւն հանգուցեալի ընկերակիցների և ծանօթների։ Պատարագը սկսվելու է առաւօտեան ժամի 10-ին։*

2—2

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է «Կենտրոնական» և պ. Զ. Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում. «ՌԸՆԷ» գործ Ֆրանց Հօֆմանի, թարգ. Վիշապազուն գինն, է 40 կ.։

2—6

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ *հարկաւոր է մէկ* ԼՐԱԳԻՐ ՏԱՐԱԾՈՂ։ *Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ* ԱՄԵՆ ՕՐ *առաւօտեան ժամի 10-ից մինչև 2 ժամը կէսօրից յետոյ։*

ВЪ РЕДАКЦИИ «МШАКЪ» НУЖЕНЪ РАЗНОЩИКЪ.

ДѢВИЦА ищетъ мѣсто КОМПАНІОНКИ или ГУВЕРНАНТКИ. Адресъ Старокатолическая улица, домъ Чиковани № 10

ՄԷԿ ՕՐԻՈՐԴ *ցանկանում է ընկերակցուհու կամ* ՏՆԱՅԻՆ ՎԱՐԺՈՒՀՈՒ *պաշտօն ունենալ։ Հասցէն, Ստարօկատոլիչեսկայա փողոց, տուն Չիկօվանի,* № 10

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

НА ИМѢЮЩІЙ ВЫЙТИ ВЪ ДЕКАБРѢ НЫНѢШНЯГО ГОДА

РУССКІЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ АЛЬМАНАХЪ

„КОМЕТА"

Содержаніе Альманаха будетъ слѣдующее: Отдѣлъ 1. *Общія календарныя свѣдѣнія.* (Святцы; перечень русскихъ святыхъ и мѣстночтимыхъ угодниковъ; митрополиты и патріархи русскіе; желѣзные дороги и пароходы; почта телеграфы: историческія, статическія и иныя свѣдѣнія; примѣты, обычаи и повѣрья на Рси; бюджеты нашихъ земствъ за три послѣднія года; адресъ-календарь, и проч., и проч.). Отдѣлъ 11. *Литературный.* НОЧЬ ПОДЪ ПЛЕВНОЙ. Разсказъ В И Немировича-Данченко. РУССКІЙ БИВАКЪ ПОДЪ КОНСТАНТИНОПОЛЕМЪ. Сцены Г—ича НОВЫЯ СИЛЫ Повѣсть Ап. Григорьева. ИЗЪ ЖИЗНИ ПРОВИНЦІАЛЬНАГО ТЕАТРА. Наброски Н. Съ Стружкина. ПОДЪ ЗЕМЛЕЮ, Отрывокъ изъ романа „Русскій Монте-Кристо" А. М. Д—іева. МИМОХОДОМЪ Сцены К. А Тарновскаго. БАЛЕТЪ ПРИ СВѢТѢ ЛУНЫ. Изъ воспоминаній охотника С. С. Б—ова „БАТЮШКА ИВАНЪ НАЗАРЫЧЪ и МАТУШКА АГАФЬЯ ДМИТРЕВНА". Очеркъ быта сельскаго духовенства Демокритова (псевдонимъ). ВИДѢНІЕ. Фантастическій разсказъ—скаго. *Въ деревнѣ* Фельтонъ Я. Б. *Петербургскія замѣтки* Фельетонъ Н, *Наши думы.* Фельетонъ А. Д. К. *Московскій листокъ.* Фельетонъ „Зрителя". *Ито, и се.* Фельетонъ А. П.

Всѣ названныя статьи написаны исключительно для нашего альманаха, Свои стиховернія намъ обѣщали: Н. Л. Пушкаревъ, Л. Г. Граве, Л—ръ, и многіи другіе. Въ числѣ переводныхъ статей, *между прочими,* будутъ: новый разсказъ Альфонса Доде очеркъ Пьера Верона, и нѣсколько отрывковъ изъ книги Рембо «Русская Исторія». Отрывки эти будутъ выбраны такимъ образомъ, что читатели ознакомятся со всѣми отдѣлами этой крайне интересной книги. *Смѣсь.* Анекдоты, маленькія стихотворенія, шутки, отсроты, и проч. Отдѣлъ III. *Художественный* Картины: К. А. Трутовскаго—„*Лѣтнею ночью*": Н. В. Неврева—„*Роковая встрѣча*"; Вл. Е. Маковскаго—„*Пріятельская пирушка*"; Степанова. П. С.—„*Саввинъ Сторожевскій монастырь*"; Н. И. Грибкова—„*Ссора Иванъ Ивановича съ Иваномъ Никифоровичемъ*", и историчоскій эскизъ Н. С—а. картина Неврева—до сихъ поръ не вышла изъ мастерской художника, а гг. Трутовскаго, Степанова и С—а написаны для нашего альманаха *). Кромѣ этихъ произведеній будутъ помѣщены рисунки нашихъ извѣстныхъ художниковъ-каррикатуристовъ, работающихъ въ русскихъ сатирическихъ журналахъ—гг. Богданова, Чичагова, Кланга. Виноградова, и друг. И эти рисунки исполнены исключительно для «Кометы». Въ текстѣ Альманаха будетъ, кромѣ того, множество мелкихъ рисунковъ.

Какъ новость, мы напечатемъ въ Альмянахѣ *до 300* fac-simile (точный снимокъ съ почерка наиболѣе выдающихся политическихъ дчятелай, ученыхъ, писателей, музыкантовъ, художниковъ, артистовъ, и проч. Перечислятъ имена всѣхъ ихъ, заняло бы слишкомъ много мѣста, а потому мы укажемъ только на нѣкоторыхъ. Въ числѣ ихъ мы назовемъ: Политическихъ дѣятелей: Наполеона III; имп Евгеніи; Пія IX; Макъ-Магона; Тьера; Гамбетгу; герцоговъ Брольи и Деказъ: Бюффе; Эм. Жирардена; Луи Блана; Жюль Симона: Греви; Бисмарка; Мольтке; Гурко; Радецкаго, Скобелева 2, ит. д Ученыхъ и писателей: Виктора Гюго Ал. Дюма; Ал. Доде; Ренана; Эркмана—Шатріана; Жюль Симона; Эм. Золя; Эм. Ожье, Литре; Легуве; Окт. Фелье; Фр. Сарсе; Л. Фигье; Поль-де-Кока; Жоржъ Зандъ; Ал. Карръ; Г Дроза; Клодъ Бернара, Вирхова; Дарвина; Нелатона; Пушкина; Лермонтова; Грибоѣдова; Гоголя Островскаго; Тургенева; Некрасова; Щедрина; Гончарова; Диккенса; Теккерея, и др. Музыкантовъ, художниковъ, актеровъ и пѣвцовъ: Глинку; Даргомыжскаго; Сѣрова; Верстовскаго; Чайковскаго; А. и Н. Рубинштейновъ; Берліоза; Россини; Гуно; Викт. Массе; Амбр. Тома; Ф. Давида; Верди; Вагнера; К. Таузига; Вьетана; Іохима; Мошелесса; Сивори; Пол. Віардо; Листа; Литольфа; Рашели; Ристори; Росси: Щепкина; Живокини; Садовскаго; Шумскаго; Ѳедотовой К. Н. Васильевой; Самоилова; Бозіо; Патти (ею сочиненный и писанный романсъ); Лукка; Нильсонъ; Герстеръ, Тамберлика, и проч. и проч,

Чтобы собрать эту массу fac-simile, Редакція Альманаха приходилось покупать инои разъ ради одной подписи цѣлыя сочиненія. Выпуская такой Альманахъ, мы не безъ основанія разсчитываемъ конкуроривать съ знаменитыми англійскими изданіями въ этомъ же родѣ, Что каждый изъ шести *первыхъ* расунковъ будетъ достоинъ рамки, за это могутъ быть порукою имена художниковъ—любимцевъ нашей публики, о произведеніяхъ которыхъ русская пресса всегда отзывается весьма сочувственно.

Подписавшіеся на Альманахъ до 20-го декабря платятъ за него 2 р. съ пересылкою; въ отдѣльной продажѣ цѣна ему назначается 3 р.

Въ Москвѣ подписка принимается: у И. Г. Соловьева; въ центральномъ книжномъ магазинѣ; у И. И. Смирнова, и у М. О. Вольфа. Иногородные подписчики требованія свои адресуютъ *исключительно* къ редактору-издателю альманаха—А. М. Дмитріеву, въ Москву на 3-ю Мѣщанскую, д. Тимофѣевскихъ.

Обьявленія принимаются въ редакцій журнала „Свѣтъ и Тѣни" а также и у издателя, только до 15-го декабря. Впереди текста цѣна: за страницу (60 строкѣ отъ 60—70 буквъ) 40 р.; за полъ-страницы—25 р., и за четверть—15 р.; въ концѣ книги: за страницу 35 р.; и за полъ-страницы—20 р., и за четвертъ—12 р.

Примѣчаніе. Альманахъ будетъ отпечатанъ въ количествѣ 12 т. экземпляровъ.

*) Всѣ шестъ картинъ этихъ, размѣровъ въ большой полулитсъ, исполены будутъ хромолитогрфіей—въ нѣсколько красокъ.

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1879 ГОДУ

ЛИТЕРАТУРНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ГАЗЕТЫ

„ТИФЛИССКІЙ ВѢСТНИКЪ"

ГОДЪ СЕДЬМОЙ

Въ 1879 году ***Тифлисскій Вѣстникъ*** будетъ издаваться ежедневно, за исключеніемъ дней послѣпраздничныхъ, по прежней программѣ.

Подписка на 1879 годъ открыта и принимается въ конторѣ редакціи на Эриванской площади, № 3.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

	НА ГОДЪ.	НА ПОЛГОДА:
Въ Тифлисѣ, безъ доставки	10 р.	5 р. 50 к.
» съ доставкой	11 »	6 »
Съ пересылкой по Имперіи	12	6 » 50 »
За границу по почтовому союзу	15	8 »

Иногородные адресуютъ свои требованія въ Тифлисъ въ редакцію ***Тифлисскаго Вѣстника.***

Дозволено Цензурою 1 Дѣкабря 1878 г. Тифлисъ Типографія Мартиросіанца Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ